עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ז סמג עשין יא:

יח ב מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה כב:

יט ג מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן קב סעיף א:

כ ד ה מיי' פ"ט מהל' ביאת המקדש הלכה ו ופ"ה מהל' מעשה הקרבנו' הל' א ופ"א מהל' פסולי המוקדשין הלכה א סמג לאוין שט:

כא ו מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ב סמג עשין יג טוש"ע יו"ד סימן רמב סעיף ד:

כב ז ח מיי' (פ"ל מהל' שבת הל' ט) ופ"א מהל' תעניות הל' יב סמג עשין דרבנן ג טוש"ע או"ח סי' רפח סעיף ד:

◆

מוסף רש"י

שייך לעמוד קודם. **כדי שתהא בהמתו אוכלת.** אפילו לאחר מירוח (נדה טו:) ואפילו קבע, דכל זמן שאין שם גורנו של טבל עליו אינו אוסר באכילת ארעי וכל אכילת בהמה לא גזרו עלה משום אכילת קבע דתנן במס' פאה מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח, אבל למאכל אדם נהי דלא טביל מדאורייתא מיהו אפילו קודם מירוח אסור לאכול קבע בכולי גמרא (פסחים ט. וכעי"ז בע"ז מא: ונדה שם) אבל אי ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר, דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור, בדמאי תנינן לה (ע"ז שם). **אסור בהנאה ומועלים בו.** אותו דם שהקיז, דכיון דלא חזי לזריקה חשיב כגופה דבהמה (מעילה י:). **ולא מתוך שחוק.** שחוק ממש, שאין דעת שוחק מיושבת עליו, אפילו אינו של לצון מכל מקום אין בו ישוב (שבת ל:). **קלות ראש.** לצון (שם). **בי צניתא.** מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו ציני הר הברזל (סוטה מו:). **ודאי דאמרי אינשי.** לשון שאלה הוא, אמת הוא שאומרים דבר זה של תימה (כתובות פו.). **לא נתיישבה.** והיינו לא ישב אדם שם, לא גזר אדם הראשון ישוב שם, והיינו דאמרי אינשי משני אדם הראשון, שגזר עליו אדם הראשון ישוב דקלים ולא ישוב אחר (סוטה שם). **בבית שיש בו חלונות.** שגורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע (לקמן לד:). **מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.** וממי למדה לעשות כן, מהקב"ה, במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (ויקרא ו יח) מפני כבוד הבריות שהעולה באה בנדבה והחטאת באה על חטא, ואם היה מקום מיוחד בעזרה לשחוט את החטאת, ידעו הכל שהחטאת היא זו וילבינו פניו של זה, אבל כשנשחט החטאת במקום העולה כסבורין שהיא עולה ולא ידעו בחטאו של זה, אמרה חנה כיון שהקב"ה חס על כבוד הבריות, אף אנו צריכין לחוס ולהתפלל שמונה עשרה בלחש, שבהם מתוודה אדם על חטאיו ולא ישמע חבירו, אבל שאר תפלות שאין של וידוי כגון ברכות שלפני ק"ש ושלאחריו, אין צריך לאומרו בלחש (סידור רש"י סי' כג). עד כאן שייך לעמוד קודם. **ולא רוח הקדש שורה עליך.** גלית בעצמך שאין רוח הקדש שורה עליך שתדע שאיני שכורת יין (שמואל א א טו). **וזו שלא קלקלה.** כל אשה נוטה עקרה משום דלא נסתרה הפקידה (סוטה כו.). **דברה תורה כלשון בני אדם.** הכי משתעו בני אדם (נדרים ג.). **דבקי מיתה.** שמדבקין ומקרבין מיתה לפני זמנה (שבת לב.). **והקריבו הכהנים כתיב.** ומדכתיב כהן בקבלה ובשחיטה לא כתיב, מכלל דושחט אבעלים קאי, וסמך ידו ושחט, לימד על השחיטה שכשרה בזר (יומא כז. וכעי"ז בזבחים לב.). **המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה.** בידי שמים (ערובין סג.). **תעניתא לתעניתא.** פי' שחייב להתענות למחר יום אחד כדי שימחול הקב"ה עונו בשביל עונג שבת, וליתב בתעניתא שביטל עונג שבת בלא אכילה ולא שתיה, אבל מדין עונג שבת פטור, דקיימא לן כל היושב בתענית קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, עונג הוא לו כשמתענה וקורע גזר דינו, שאם אין מתענה יושב ודואג כל היום כולו ואינו נהנה בעונג שבת מפני הפחד (האורה ח"א סי' עא).

דבר שאינו הגון. פירוש אע"ג דליכא איסורא דאורייתא דאי איכא איסורא דאורייתא פשיטא הוכח תוכיח כתיב (ויקרא יט): **גברא** בגוברין. פי' אדם שיהא חשוב לימנות בין אנשים: [י)]**מכאן** ששכור אסור להתפלל. ירושלמי במסכת תרומות פרק קמא רבי זירא[א] בעי קמיה דרבי אמי שכור מהו שיברך א"ל ואכלת ושבעת וברכת ואפילו מדומדם. פירוש ואפי' הוא שתוי ושכור כל כך שאינו יכול לדבר כראוי דהכי משמע ושבעת וברכת: **מכאן** שאסור לישב בד' אמות של תפלה. בין מלפניו [כ)](בין מלאחריו) ובין מן הצדדין ופירשו תשובת הגאונים דוקא ביושב ובטל אבל אם היה עוסק בק"ש ובברכותיה וכיוצא בהם אפילו יושב שפיר דמי: **[עמכה].** עמך משמע בתוך ארבע אמות[ב] משום דכתיב עמכה מלא בה"א כלומר שלא היה יושב בתוך ארבע אמות שלה כי אם בחמישית: **מורה** הלכה בפני רבך את. ואף ע"פ שלא למד עדיין בפניו מ"מ גדול הדור היה ⊘ ובא ללמוד לפניו: **כל** היושב בתענית בשבת. פירש ר"ח בתענית חלום וכן איתא במדרש תהלים וכשיושב בתענית חלום בשבת פי' בה"ג שאומר עננו באלהי נצור ואפילו קובע ברכה לעצמו כיון שאינו בתוך י"ח[ג]:

גדולה

[א)]דבר [א]שאינו הגון צריך להוכיחו ותען חנה ותאמר לא אדני אמר עולא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא אמרה ליה לא אדון אתה בדבר זה ולא רוח הקודש שורה עליך שאתה חושדני בדבר זה איכא דאמרי הכי אמרה ליה לא אדון אתה לאו איכא שכינה ורוח הקודש גבך שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי אמר רבי אלעזר מכאן לנחשד בדבר שאין בו שצריך להודיעו אל תתן את אמתך לפני בת בליעל אמר רבי אלעזר מכאן לשכור שמתפלל כאלו עובד ע"ז כתיב הכא לפני בת בליעל וכתיב התם [1]יצאו אנשים בני בליעל מקרבך מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז ויען עלי ויאמר לכי לשלום אמר רבי אלעזר מכאן לחושד את חברו בדבר שאין בו שצריך לפייסו ולא עוד אלא שצריך לברכו שנאמר ואלהי ישראל יתן את שלתך: ותדר נדר ותאמר ה' צבאות אמר רבי אלעזר מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו דחק ונכנס אצל המלך א"ל אדוני המלך מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת: אם ראה תראה א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר [2]ונקתה ונזרעה זרע הניחא למאן דאמר אם היתה עקרה נפקדת שפיר אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים מאי איכא למימר [ב]דתניא ונקתה ונזרעה זרע מלמד [ב)]שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' ישמעאל א"ל רבי עקיבא אם כן ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו וזו שלא קלקלה [ג)]נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים אחד יולדת שנים מאי אם ראה תראה [ד)]דברה תורה כלשון בני אדם: בעני אמתך אל תשכח את אמתך ונתתה לאמתך א"ר יוסי בר' חנינא ג' אמתות הללו למה אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע [ה)]שלשה בדקי מיתה בראת באשה ואמרי לה שלשה דבקי מיתה ואלו הן נדה וחלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן: ונתתה לאמתך זרע אנשים מאי זרע אנשים אמר רב גברא בגוברין ושמואל אמר זרע שמושח שני אנשים ומאן אינון שאול ודוד ורבי יוחנן אמר זרע ששקול כשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן שנאמר [3]משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו ורבנן אמרי זרע אנשים זרע שמובלע בין אנשים כי אתא רב דימי אמר לא ארוך ולא גוץ (א) ולא קטן ולא אלם ולא צחור ולא גיחור ולא חכם ולא טפש: אני האשה הנצבת עמכה בזה אמר ריב"ל [ג]מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה: אל הנער הזה התפללתי א"ר אלעזר שמואל מורה הלכה לפני רבו היה שנאמר וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי משום דוישחטו את הפר הביאו הנער אל עלי אלא אמר להן עלי קראו כהן ליתי ולשחוט חזנהו שמואל דהוו מהדרי בתר כהן למישחט אמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט [ו)]שחיטה בזר כשרה אייתוהו לקמיה דעלי אמר ליה מנא לך הא אמר ליה [ד]מי כתיב ושחט הכהן והקריבו הכהנים כתיב [ה]מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשרה בזר אמר ליה מימר שפיר קא אמרת מיהו מורה הלכה בפני רבך את [ו]וכל [ז)]המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה אתיא חנה וקא צווחה קמיה אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו' אמר לה שבקי לי דאענשיה ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה אמרה ליה אל הנער הזה התפללתי: וחנה היא מדברת על לבה אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה לפניו רבונו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה עינים לראות ואזנים לשמוע חוטם להריח פה לדבר ידים לעשות בהם מלאכה רגלים להלך בהן דדים להניק בהן דדים הללו שנתת על לבי למה לא להניק בהן תן לי בן ואניק בהן: ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא [ז]כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה ואף על פי כן חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת [ח]מאי תקנתיה אמר רב נחמן בר יצחק [ח)]ליתיב תעניתא לתעניתא: ואמר רבי אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה' מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה ואמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר [4]ואתה הסבות את לבם אחורנית א"ר שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו

דכתיב

שצריך להודיעו. הנחשד צריך לנקות את עצמו ולהודיע את חושדו שאין בו אותו דבר מגונה: **לפני בת בליעל.** אל תתני כבת בליעל לחשדני בשכרות: **ואסתתר.** אתייחד עם אחרים ויחשדני בעלי: **פלסתר.** שקר: **שלש אמהות.** דריש להו לשון מיתה: **בדקי מיתה.** שהאשה נבדקת בהן בשעת הסכנה שאם ימצא בה אחד מהם תמות: **נדה וחלה והדלקת נר.** של שבת. על ג' עברות הללו נשים מתות וטעמא יליף במסכת שבת (ד' לא:): **שמובלע בין אנשים.** רב דימי מפרש לה לא ארוך ולא גוץ וכו': **אלם.** פי' עב: [ט)]**צחור.** רו"ש בלע"ז: **גיחור.** שהוא לבן יותר מדאי: **ולא חכם.** יותר מדאי. שלא יהיה תימה בעיני הבריות ומתוך שנדברין בו שולטת בו עין הרע: **הנצבת עמכה.** משמע אף הוא עמה בעמידה: **אל הנער הזה.** על זה ולא לאחר. מכאן שחטא לעלי ורצה לענשו ולהתפלל שיתן לה בן אחר: **והקריבו הכהנים.** אמרו בפרק קמא דחגיגה (ד' יא.) והקריבו זה קבלת הדם: **של שבעים שנה.** כלומר אפילו נגזר עליו מנעוריו לפי שתענית קשה בשבת לפי שהכל מתענגים בו והוא מתענה: **תעניתא לתעניתא.** יתענה למחר: **ותתפלל על ה'.** כך כתוב הוא במקרא. ולא גרסינן הכא אל תקרי: **שחזר והודה לאליהו.** לדבריו הודה לאחר זמן בנבואת נביאים אחרים:

דכתיב

מסורת הש"ס

א) ערכין טז:, ב) סוטה כו. [ושם מוחלפת השיטה וע"ש בתוס' ובתוס' מנחות יז: ולע"ק], ג) נ"א נפסלת, ד) [יבמות עא. כתובות סז: קדושין יז: גיטין מא: נדרים ג. ב"מ לא: לד: ע"ז כז. סנהדרין נו. סד: פה: צ: מכות יב. זבחים קח: כריתות יא. ערכין ג. נדה לב: מד.], ה) שבת לב., ו) זבחים לב. [יומא כז. מנחות יט.], ז) עירובין סג., ח) [תענית יב:], ט) צחור שהוא לבן. גיחור רו"ש בלע"ז כצ"ל וכ"ה [ברש"י] לקמן נח: וגמרא בכורות דף מה: וע' פירש"י לקמן נט: [וע' במעדני יו"ט לקמן נח:], י) [שייך לעיל עמוד א], כ) רש"ל מ"ז,

◆

תורה אור השלם

1. יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם: דברים יג יד
2. וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע: במדבר ה כח
3. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: תהלים צט ו
4. עֲנֵנִי יְיָ עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה יְיָ הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית: מלכים א יח לז

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא קטן. נ"ב פי' שהוא דק ביותר ולא אלם פירוש שהוא עב הרבה לשון ואלים:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מורה וכו' ובא ללמוד לפניו. עי' תס"ד סימן קל"ח:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, ר' זעירא בעא קומי לאסי. ב. בתוס' רי"ש כתב, עמך משמע בתוך ד"א. ויש אומרים עמכה מלא בה"א וכו'. ג. ובתוס' רי"ש הוסיף, או שמא כוללו באלקי נצור.

◆

לעזי רש"י

רו"ש. אודם.

◆

רבינו חננאל

אני האשה הנצבת עמך בזה וכו' מכאן שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה. שמעינן מדוקיא דקרא דכתיב הנצבת עמכה מלמד שהיה עלי עצב עמה כל זמן שהיתה חנה מתפללת. **כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של ע' שנה.** קבלנו מרבותינו דביושב בתענית חלום מיירי, כדקי"ל יפה תענית לחלום כאש לנעורת, כי כל אדם שגזרו עליו גזרה רעה על עון שעשה, מגלין אזנו ע"י חלום מה שעתיד לבוא עליו, וכיון שמרגיש בה מתענה וחוזר בתשובה והקב"ה מוחל לו, וכיון שחזר בתשובה שלמה אפילו חטא כל שנותיו, שהן ע' שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם ע' שנה. ומפני מה תעניתו בשבת גדולה מתעניתו בחול, לפי שבשבת יש לו סעודה מוכנת ותענוגים, מה שאין לו בחול, וכשמונע מהן קשה לו בלבו יותר מתעניתו בחול, ואעפ"כ יש עליו דין עונג שבת, ואמור רבנן לותיב תענית לתעניתיה.